

2. Рыбовалова А.А. Оценка эффективности деятельности санаторно-курортных учреждений Крыма / А.А. Рыбовалова // Культура Народов Причерноморья. – 2009. – № 161. – С. 53-55.
3. Наливайченко С.П. Аналіз сучасного стану та перспективи розвитку підприємств санаторно-курортного комплексу АРК / С.П. Наливайченко, І.В. Артюхова // Теорія мікро-макроекономіки. – 2009. – № 32. – С. 10-19.
4. Санаторно-курортне лікування, організований відпочинок та туризм в АР Крим у 2010/2011 році. – Сімферополь, 2011. – 152 с.

Рецензент докт. екон. наук, професор А.Н. Бузни

502.33

Рубель О.Є., к.е.н.,

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України

ІНФРАСТРУКТУРНА БАЗА РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ПРИДУНАВ'Я: ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ

Дунайський регіон включає в себе по-перше сукупність прибережних територій країн якими він тече: Німеччина, Австрія, Словацька республіка, Угорщина, Хорватія, Сербія, Румунія, Болгарія, Республіка Молдова та Україна, по-друге, це 17 країн басейну Дунаю, які є членами Конвенції про захист ріки Дунай. В будь якому контексті Україна є частиною Дунайського регіону. Придунайський регіон (Придунайський субрегіон Дунайського регіону, або регіон басейну дельти Дунаю) займає південно-західну частину Одеської області. В представленій записці під регіоном Українське Придунав'я розуміється 5 адміністративних районів – Болградський, Ізмаїльський, Кілійський, Ренійський і Татарбунарський, а також місто обласного підпорядкування Ізмаїл. Загальна площа регіону становить 6,6 тис. кв. км. В грудні 2010 Європейська комісія зробила Повідомлення про Стратегію ЄС щодо Дунайського регіону. Документ є визначальним щодо політичного, соціально-економічного, екологічного розвитку Дунайського регіону. Головним Інструментом його імплементації є відповідний План Дій, прийнятий ЄК разом зі Стратегією в грудні 2010 р.

Україна прийняла активну участь в обговоренні цього плану. З метою забезпечення участі України в розробці Стратегії ЄС щодо Дунайського регіону Кабінет Міністрів України визначив в якості координатора роботи з вироблення єдиної узгодженої позиції української сторони Міністерство регіонального розвитку та будівництва України (Мінрегіонбуд) (Доручення КМУ від 09.11.2009р. №33456/21/1-09). Протягом 2010 р. Мінрегіонбуд створив Міжвідомчу робочу групу з підготовки Стратегії ЄС для Дунайського регіону (далі – міжвідомча робоча група).

На сьогодні міжвідомча робоча група фактично зупинила свою діяльність по-перше, у зв'язку із закінченням розробки Стратегії ЄС щодо Дунайського регіону, по-друге, у зв'язку з адміністративною реформою, започаткованою Президентом України в грудні 2010 р. Актуальність розробки Національного плану соціально-економічного розвитку Українського Придунав'я в контексті Європейської стратегії для Дунайського регіону продиктована гострою соціально-економічною та ресурсно-екологічною ситуацією в Українському Придунав'ї, яка обумовлює необхідність комплексного підходу при рішенні проблем регіону, а так само при формуванні і реалізації відповідної регіональної політики. Завдання наукового обґрунтування пропозицій щодо входження України до Процесів Дунайської Стратегії вимагає: глибокого аналізу диференціальних пріоритетів України на ЄС в Дунайському регіоні, обґрунтування необхідності конвергенції українських регіонів дунайського басейну як єдиного утворення.

Теоретичні основи сучасного бачення проблем та розвитку Придунайського регіону України закладено в фундаментальних роботах Буркинського Б.В., Степанова В.Н., Харічкова С.К. [1-4], в яких наведено принципові підходи до формування комплексу регіональної політики в цьому регіоні. Питання гео економічної ролі Придунайського регіону України та Дунайського регіону в цілому розглянуто в ряді робіт Дергачова В.О. [5], в яких, зокрема розкриті окремі аспекти включення в Дунайський регіон субрегіонів басейну Прута (Чернівецька область).

Певне узагальнення особливостей Придунайського регіону (субрегіону) приводить в свої роботах Топчієв О.Г. [6]. Зокрема, він пише: «Субрегіон Українського Придунав'я привертає пильну увагу політиків, управлінців, науковців внаслідок свого вузлового, геополітичного та гео економічного положення. У ньому поєднуються вигоди його географічного положення, потужний природно-ресурсний і демографічний потенціал, з одного боку, і помітна депресивність соціально-економічного розвитку, наявність кризових ситуацій, і проблем – із другого». Комплексність в

дослідженні цього питання притаманна робота Одеського філіалу Інституту стратегічних досліджень.

Також вагомий внесок в дослідження придунайських питань зроблено Центром регіональних досліджень (І. Студенніков, О. Дьяков) [7]. Питання стратегії розвитку Придунайського регіону неодноразово підіймалися на наукових конференціях високого рівня, зокрема, під проводом ЮНЕСКО, Міжнародної комісії по Захисту ріки Дунай, наприклад, Міжнародна конференція «Збереження та сталий розвиток дельти р. Дунай» (м. Одеса, 26 лютого 2006 р.). Однак, питання глибокого аналізу розбіжностей інтересів України, її сусідів та ЄС в цьому регіоні, а також питання конвергенції дунайських субрегіонів не є розкритим, поряд з питанням визначення інструментів пошуку спільних пріоритетів для співробітництва в цих царинах і в економіко-екологічній, зокрема.

Метою статті є формування засад Національної стратегії та Національного плану соціально-економічного розвитку Українського Придунав'я в контексті Європейської стратегії для Дунайського регіону.

Підхід до розробки Стратегії включає досвід Стратегії ЄС для Балтійського регіону водночас враховуючи інші природні, економічні та соціальні особливості Дунайського регіону. Дунайська Стратегія передбачає участь відповідних партнерів, які мають знайти узгоджені рішення спільних викликів та створити механізм управління для спільного стратегічного підходу, а також для реалізації конкретних дій.

Стратегія має бути інтегрованою (тобто вона стосуватиметься кількох стратегічних напрямків і створюватиме взаємозв'язок між ними) і сфокусованою (тобто вона буде сконцентрована на основних питаннях, що стосуються усього Дунайського макрорегіону).

Цілями Дунайської Стратегії ЄС є: покращення судноплавства ріки, в першу чергу, для вантажів; захист довкілля та боротьба із забрудненням; сприяння економічному розвитку, а також, розвитку культури та туризму; покращення ефективності боротьби із природними лихами. Дунайська Стратегія базується на 4-х «стовпах»: покращення взаємозв'язку та комунікаційних систем (що покриває зокрема транспорт, енергетичні питання та інформаційне суспільство); збереження довкілля та запобігання природним ризикам; зміцнення потенціалу соціально-економічного розвитку; покращення інституційної спроможності та безпеки.

Стратегія об'єднує загалом 14 держав: 8 держав-членів ЄС (Німеччина (Баден-Вюртемберг і Баварія), Австрія, Словацька республіка, Чеська республіка, Угорщина, Словенія, Румунія, Болгарія) та 6 держав, які є кандидатами і потенційними кандидатами на членство в ЄС або державами-сусідами ЄС (Хорватія, Сербія, Боснія і Герцеговина, Чорногорія, Республіка Молдова та Україна).

Метою, яку повинна ставити Україна, беручи участь у імplementації Стратегії ЄС щодо розвитку Дунайського регіону є досягнення сталого розвитку територій України, що входять до Дунайського регіону; поступове підвищення якості життя мешканців української частини Дунайського регіону до стандартів, що є загальноприйнятими в ЄС; рух України на шляху європейської інтеграції, ґрунтуючись на цінностях демократії, верховенства права та громадянського суспільства. Як зазначено в Позиційному документі, підготовленому Міністерством регіонального розвитку та будівництва України, залучення України до розробки Стратегії сприятиме ефективному впровадженню єдиної комплексної політики ЄС щодо Дунайського регіону та підвищенню ефективності використання численних можливостей для р. Дунай.

План дій щодо Дунайської Стратегії має стати основним документом, що покликаний імplementувати цілі Стратегії та дозволить регулярно переглядати її ефективність та вносити зміни в залежності від нових соціально-економічних обставин. Тому, План дій заплановано переглядати щорічно та вносити до нього зміни, доповнювати його за потреби. Проте не всі проекти та ініціативи можуть бути включені до Плану дій, а лише ті, які відповідають визначеним Єврокомісією критеріям. До таких критеріїв віднесено можливість проектів: принести позитивні результати на рівні регіону (загально регіональному рівні). Тому більшість проектів мають бути транскордонними. Національні проекти можуть бути включені лише коли вони мають вплив на макрорегіон Дунаю і відповідають цілям стратегії (наприклад спорудження водоочисних споруд); стимулювати соціально-економічний розвиток територій; продемонструвати швидко і наглядно позитивні результати для населення.

Реалістичність проектів означає, що проекти не тільки повинні бути фінансово та технічно обґрунтованими, але і щодо них повинна бути загальна згода серед країн та зацікавлених сторін та Єврокомісії щодо їх цінності.

Також проекти повинні мати позитивний вплив на громадян, бізнес та довкілля, використовувати метод інтеграції різних аспектів між собою та бути побудованими на діючих ініціативах чи діяльності. Проекти також повинні посилювати існуючі стратегії ЄС, Директиви та

політичні документи (наприклад, Транс-Європейські коридори, політику «згуртування» ЄС, План ЄС – 2020).

Головною метою майбутньої Національної стратегії та національного плану соціально-економічного розвитку Українського Придунав'я в контексті Європейської стратегії для Дунайського регіону є створення організаційних, інституційних, фінансових і правових умов для його комплексного і сталого соціально-економічного розвитку, для підвищення рівня життя населення і зміцнення його економічних позицій серед європейських регіонів, включаючи посилення позицій у системі міжнародних транспортних комунікацій.

Базовим інструментом Національної стратегії та національного плану соціально-економічного розвитку Українського Придунав'я в контексті Європейської стратегії для Дунайського регіону є поступова всеохоплююча гармонізація української регіональної Дунайської політики з Європейською регіональною політикою щодо Дунаю, включаючи інституційну, інвестиційну, організаційну складову. План дій до Європейської стратегії для Дунайського регіону не є остаточним документом від буде поновлюватися щороку, не зважаючи на те, що від зорієнтований на країни ЄС, його зміст слід урахувати в процесі підготовки відповідного Національного плану. Сучасна ситуація свідчить про необхідність України професійно та послідовно лобювати і представляти свої інтереси перед ЄС та іншими міждержавними органами, беручи до уваги кваліфіковані експертні думки, більш відкрито та впевнено діяти на національному та міжнародному рівнях щодо просування своїх регіональних та національних інтересів в Дунайському регіоні.

Наведені нижче рекомендації можуть стати частиною Національної Стратегії щодо імплементації Стратегії ЄС стосовно Дунайського регіону.

1. Українське Придунав'я характеризується багатогалузевим сільським господарством і переробним виробництвом. Основою економіки районів є виробництво і переробка сільськогосподарської продукції. Сільське господарство спеціалізується на вирощуванні зернових, овочів, соняшнику, фруктів, винограду, баштанових культур. Створення сільськогосподарського кластеру передбачає, перед усім, створення виноградорсько-виноробного кластеру Українського Придунав'я, що охоплював би всі райони та сектори ринку виноградарської продукції на основі елементів органічного землеробства.

2. З метою забезпечення розвитку транспортної системи Українського Придунав'я необхідно створити транспортний комплекс «Нижній Дунай», що має включати: розбудову українського пригирлового портового комплексу с суходільними інтермодальними терміналами (сухий порт), створення паромних та мостових комплексів (Україна – Румунія), створення Нижньодунайського транспортного кластеру, включаючи «транспортний вузол (ХАБ-термінал)», з елементами відновлення повітряного зв'язку. Результатами створення інтермодальної інфраструктури буде просування української ділянки «Чорноморського транспортного кільця» та остаточне закріплення України як учасниці 7-го (Дунайського) транспортного коридору та інших транспортних коридорів (TRACEKA, BS RING ROAD тощо).

З метою створення цілісної транспортної інфраструктури в Нижньому Придунав'ї передбачити будівництво залізниці за маршрутом Галац – порт Усть-Дунайськ або Сасик. Завершити будівництво поромних переправ на Нижньому Дунаї з метою створення умов для регулярного функціонування автомобільних поромів за напрямками Ізмаїл-Тулъча (Ісакча), Вилкове-Переправа, Рені-Галац. Забезпечити участь України в гармонізації Річкової інформаційної служби, в створенні освітнього комплексу для підготовки кадрів судноплавства на Дунаї.

В контексті проекту будівництва Придунайської ділянки МТК Black Sea RING ROAD з метою забезпечення транзиту вантажів та пасажирів в Дунайсько-Чорноморському регіоні реалізувати наступні проекти: будівництво мосту через лиман Дністровський; будівництво мосту через Дунай; реконструкція траси Одеса – Рені. Включити ці проекти до оновленої Програми комплексного розвитку Українського Придунав'я.

Розробити єдину концепцію судноплавства на Дунаї; узгодити транспортну політику України із Рамковою Водною Директивою ЄС, що базується на басейновому принципі управління водними ресурсами; запровадити методи екологічної компенсації та інвестування в екосистемні послуги. Здійснити будівництво мосту через Дністровський лиман між Овідіополем і Білгород-Дністровським, а також залізничної гілки у напрямку до Рені, що сприяло б збільшенню обсягів транзитних вантажів, розвитку підприємств транспортного сектору.

3. З метою зменшення енергозалежності регіону завершити будівництво Болградської та Ізмаїльської парогазових електростанцій, забезпечити розвиток відновлювальної енергетики та економії енергетичних ресурсів.

4. Розвиток туризму в регіоні передбачає створення туристичного кластера в Придунайському регіоні, який поєднає широкий спектр туристичних послуг (зелений, екологічний, історичний, релігійний, оздоровчий, морський, екстремальний, круїзний, автомобільний туризм тощо).

Створення туристичної інфраструктури має відповідати пріоритетам Дунайської стратегії ЄС щодо історичного туризму, тобто має бути забезпечено відновлення об'єктів історичної спадщини Придунав'я (споруди Римської доби, Османської доби, Ізмаїльська фортеця та Задунайська січ), що уявляє собою як першокласні туристичні дестинації, так і національне українське надбання. Окремим туристичним проектом має бути створення української частини Дунайської велодоріжки, розвиток інфраструктури для яхтового спорту та туризму (заходи можуть бути рекомендовані в Національний план щодо реалізації Дунайської Стратегії).

Соціально-економічна ситуація в регіоні могла би бути покращена за рахунок розвитку етнокультурного туризму (база для цього – створення та реконструкція етнографічних та історико-краєзнавчих музеїв, іншої туристичної інфраструктури, координаційного центру, що систематизуватиме і забезпечуватиме отримання інформації про туристичні маршрути, події, комплекси, туристичні агенції туристами; промоція регіону на світовому ринку туристичних послуг з боку держави).

5. З метою поліпшення якісного централізованого водопостачання і водовідведення в Українському Придунав'ї розглянути можливість використання нових джерел водопостачання (підруслових вод Дунаю), що вимагає окремого розділу в Програмі комплексного розвитку Українського Придунав'я.

У якості головних напрямків для проектів, спрямованих на покращення водних ресурсів в Дунайському регіоні та системи водогосподарського управління, можна запропонувати наступні:

1) удосконалення використання водних і земельних ресурсів у прикордонних регіонах України та Румунії, шляхом впровадження басейнового принципу управління;

2) створення українсько-румунської інтегрованої системи гідрометеорологічного моніторингу на території Нижнього Дунаю, включаючи установку автоматизованих станцій спостереження, узгодження строків і параметрів спостережень, систему обміну даними та гідрологічною інформацією тощо;

3) створення і розвиток сучасних транскордонних системи управління ризиками й взаємодії при надзвичайних ситуаціях і попередження про паводки на Дунаї і його притоках: Тиса, Прут, Сірет;

4) поліпшення управління ресурсами водних і наземних екосистем, включаючи водно-болотні угіддя міжнародного значення, Дунайський і Карпатський біосферні заповідники;

5) поліпшення управління господарською діяльністю, що використовує водні ресурси, наприклад: сільське господарство, промисловість, рибальство, екотуризм, рекреацію тощо;

6) поліпшення територіального планування на регіональному рівні шляхом завершення роботи над Планами територіального розвитку;

7) поліпшення взаємодії між секторами й залучення зацікавлених сторін і громадськості до сфери управління й сталого використання водних ресурсів;

8) поліпшення поінформованості громадськості щодо стану водних ресурсів;

9) сприяння співробітництву між управліннями водних ресурсів у прикордонних регіонах України й Румунії, Угорщини, Словаччини, Молдови шляхом поліпшення обміну досвідом й інформацією між країнами, переймаючи позитивний досвід ЄС у сфері інтегрованого управління водними ресурсами;

10) сприяння реалізації базових принципів Рамкової водної Директиви ЄС.

Одним з найважливіших напрямків покращення стану та рівня забезпеченості водними ресурсами населення і основних галузей господарства Дунайського регіону України є розробка та впровадження Планів управління для суб-басейнів Тиси, Серету, Пруту і Дельти Дунаю. Такі плани, згідно водної рамкової директиви (ВРД) ЄС, є одним з головних інструментів інтегрованого управління водними ресурсами.

6. З метою відновлення природно-ресурсного потенціалу регіону пропонується:

1) відновлення природних екосистем Українського Придунав'я, включаючи повернення лиману Сасик морського статусу;

2) відновлення іхтіоресурсів, забезпечення компенсації за транспортне використання ресурсів дельти Дунаю з метою створення риборозплідного комбінату (м. Вилкове);

3) перспективним для регіону є розширення Дунайського біосферного заповідника, здійснюваного шляхом посилення інструментів біосферного природокористування, розширення його за рахунок зарезервованих та відновлюваних територій;

4) з метою відновлення водно-болотних угідь в Придунайському регіоні України необхідно: провести детальну інвентаризацію заплавлених земель із наступним вилученням окремих ділянок із господарського обороту;

5) розробити Стратегію Комплексного плану поетапного виведення деградованих сільськогосподарських угідь із користування та відновлення водно-болотних угідь;

6) розробити й впровадити механізми щодо вилучення частини заплавлених земель із сільськогосподарського обороту для наступного відновлення на їхніх територіях природних середовищ існування;

7) розробити і впровадити план відновлення ділянок заплави Дунаю, розташованих між Придунайськими озерами й рікою, відповідно Програмі екологічної мережі України, створення Зеленого коридору Нижній Дунай, з урахуванням захисту територій від затоплення; включити Придунайські озера і прилягаючі до них заплавні угіддя до складу Дунайського біосферного заповідника НАН України;

8) створити тристоронній Біосферний заповідник Нижнього Дунаю, що включає аналогічні території Молдови й Румунії; відновити і розширити площі прируслових лісів, заливних лугов уздовж Дунаю й малих рік, що впадають в Придунайські озера.

6. Пропонується в якості основних подальших досліджень регіонального розвитку виділити туризм та транспорт (для сфери послуг), сільськогосподарське виробництво (для виробничої сфери). Перелічені напрямки пропонується включити до розробки Національного плану щодо впровадження Стратегії ЄС для Дунайського регіону.

Реалізація цих можливостей передбачає заходи щодо реформування адміністративно-територіального устрою, організаційно-економічного устрою, включаючи, створення виконавчих органів місцевих рад, розвиток горизонтальної кооперації між регіонами, реформи митних режимів для прикордонних та припортових територій.

Література

1. Буркинський Б.В. Економіко-екологічне основи регіонального природопольовання і розвитку / Б.В. Буркинський, В.Н. Степанов, С.К. Харичков // ИПРЭИ НАН України. – Одеса: Фенікс, 2005. – 575 с.

2. Політика мобілізації інтегрального ресурса регіону / Б.В. Буркинський, С.К. Харичков. – Одеса: ПРРЕД НАНУ, 2003. – 40 с.

3. Буркинський Б.В. Інноваційна стратегія у соціально-економічному розвитку регіону / Б.В. Буркинський, Є.В. Лазарева. – Одеса. – 2007. – 139 с.

4. Буркинський Б.В. Стратегічне економічне інтереси України і РФ в басейні Азовського моря / Б.В. Буркинський, В. Степанов, С. Бердников, В. Селютин // Економіка України. – 2009. – Вип.5. – С.77-84

5. Дергачев В.А. Геополітична і геоетомічна трансформація Українського Придунав'я / В.А. Дергачев, В. Демченко. – ИПРЭИ НАНУ. – Київ: Гордон, 2005. – 92с.

6. Топчів О.Г. Проблеми і перспективи сталого соціально-економічного розвитку Українського Придунав'я / О.Г. Топчів, Л.В. Хомич // Стан і перспективи соціально-економічного розвитку Українського Придунав'я. – Одеса: Фенікс, 2006. – С. 67-72.

7. Студенніков І. Єврорегіон «Нижній Дунай» як об'єкт історико-регіональних досліджень / І. Студенніков // Студії з архівної справи та документознавства. – 2003. – Т. 9. – С. 115-118.

339.9 (477)

*Шутаєва О.О., к.е.н., доцент,
Побірченко В.В., к.геогр.н., доцент,
Феденко Я.В., студент, ТНУ імені В.І. Вернадського*

ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Проблема продовольчої безпеки України в період трансформації її економічної системи та соціального устрою на засадах ринкових відносин в умовах глобалізації є тією сферою суспільного буття, що не втрачає актуальності на будь-яких стадіях трансформаційного періоду її розвитку. Надійне забезпечення країни продовольством має стратегічне значення, оскільки від цього залежать її не лише продовольча, але й національна безпека.

Досягнення національної продовольчої безпеки визначає таке положення системи, коли вона здатна до виживання й розвитку в умовах внутрішніх і зовнішніх загроз, в умовах дії непередбачених і важко прогнозованих факторів. Рівень стійкості системи продовольчої безпеки характеризує